

УДК 330.131.7
№ держреєстрації 0115U006753
Інв. № 210/2015

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

65082, м. Одеса, вул. Преображенська, 8
тел. (048) 723-05-89; факс (048) 32-04-46

ЗАТВЕРДЖУЮ
Ректор ОНЕУ д.е.н., проф.
_____ Зверяков М.І.
_____ 2015 р.

ЗВІТ

ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ

**«Актуалізація пріоритетних напрямків, завдань та цілей Стратегії
економічного та соціального розвитку міста Одеси до 2022 року»**

Керівник роботи
д.е.н., професор

А.І.Ковальов

Рукопис закінчено 21 грудня 2015 р.

2015

СПИСОК ВИКОНАВЦІВ

Науковий керівник, головний науковий співробітник Ковальов А.І., д.е.н., професор	Вступ Висновки Розділ 3
Старший науковий співробітник, к.е.н., проф.. Карпов В.А.	Розділи 2, 5
Старший науковий співробітник, к.е.н., доц. Сментина Н.В.	Розділи 1, 2, 3, 4, 5
Старший науковий співробітник, к.е.н. Корольова Т.С.	Розділи 1, 5
Старший науковий співробітник Котова І.М.	Розділи 3, 6
Старший науковий співробітник Павлова Т.В.	Розділи 3, 5

РЕФЕРАТ

Звіт по НДР: 58 с., 4 рис., 5 табл., 57 джерел.

Метою НДР є Актуалізації пріоритетних напрямків, завдань та цілей Стратегії економічного та соціального розвитку міста Одеси до 2022 року з урахуванням змін в економічній і соціальній сфер.

Об'єктом дослідження виступають соціально-економічні процеси, що відбуваються в Одеській громаді.

Предметом дослідження є теоретичні та методико-практичні питання оцінювання пріоритетного розвитку м Одеси.

Теоретичною базою наукового дослідження виступили роботи вітчизняних та зарубіжних вчених з питань стратегічного розвитку територій і територіальних громад.

Умови одержання звіту: за договором « _____ » 2015 р., укладеним між Департаментом економічного розвитку Одеської міської ради та Одеським національним економічним університетом.

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	6
Розділ 1. Характеристика конкурентних переваг та обмежень перспективного розвитку міста (SWOT-аналіз)	8
1.1. Сильні та слабкі сторони розвитку міста.....	8
1.2. Можливості та загрози розвитку Одеси.....	13
Розділ 2. Бачення майбутнього	16
2.1. Місія міста.....	16
2.2. Пріоритетні напрямки розвитку.....	18
2.3. Можливі сценарії розвитку.....	19
Розділ 3. Стратегічний план дій (стратегічні цілі та завдання за пріоритетами)	24
3.1. Конкурентоспроможне місто (економіка, бізнес, інвестиції).....	24
3.2. Стратегічний план дій	26
Розділ 4. Механізми та процедури реалізації стратегічного плану	38
4.1. Основні елементи механізму реалізації Стратегії.....	38
4.2. Моніторинг реалізації Стратегії.....	41
Розділ 5. Етапи реалізації Стратегії	46
Розділ 6. Індикатори (орієнтири) економічного та соціального розвитку міста	34
Література	53

ВСТУП

Стратегія економічного та соціального розвитку міста Одеси до 2022 року (далі – Стратегія) розроблена на виконання розпорядження міського голови від 25.04.2012 р. №378-01р «Про затвердження Концепції стратегічного розвитку «Одеса – 2022» та підготовку Стратегії економічного та соціального розвитку міста Одеси до 2022 року» з метою створення умов для динамічного соціально-економічного розвитку міста.

Нормативно-правовою базою для розроблення Стратегії є: Конституція України, Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 21.07.2006 р. № 1001, постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2003 р. № 621 «Про розробку прогнозних та програмних документів економічного та соціального розвитку і складання проекту державного бюджету», постанова Верховної Ради України від 24.12.1999 р. № 1359-XIV «Про концепцію стійкого розвитку населених пунктів», Укази Президента України від 28.04.2004 р. №493/2004 «Про Стратегію економічного та соціального розвитку «Шляхом європейської інтеграції» на 2004-2015 роки», від 25.05.2001 р. № 341/2001 «Про Концепцію державної регіональної політики», Програма економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» від 02.06.2010 року, низка інших нормативно-правових актів.

Методологічною основою для розробки Стратегії є наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції «Про затвердження методичних рекомендацій щодо формування регіональних стратегій розвитку» від 29 липня 2002 року № 224.

Стратегія розроблялася з урахуванням положень Стратегії економічного та соціального розвитку Одеської області до 2020 року та Концепції стратегічного розвитку «Одеса-2022».

Мета розробки Стратегії полягає у визначенні цілей, завдань, пріоритетів і напрямків сталого економічного та соціального розвитку міста Одеса до 2022 року з урахуванням потреб та інтересів міської громади.

Стратегія визначає головну мету економічного та соціального розвитку – ***перетворення Одеси в місто, у якому хочеться жити.***

Реалізація Стратегії розвитку міста пов'язана з досягненням прогнозованого рівня індикаторів за всіма пріоритетними напрямками розвитку, які можливо відслідкувати за етапами її реалізації.

Стратегія розглядається як плановий документ найвищого рівня в місті, а отже, її реалізація вимагає зосередження відповідних ресурсів. Очікується, що зусилля владних структур, громадськості, наукових кіл будуть спрямовані на успішну реалізацію передбачених стратегією пріоритетів та заходів.

Реалізація Стратегії економічного та соціального розвитку міста може бути успішною за умов:

- створення спеціального органу контролю та моніторингу, включення до його складу представників керівництва міської ради та її виконавчого комітету, представників бізнесу та громадськості;
- щоквартального моніторингу якості виконання завдань та заходів відповідно до стратегічних цілей та кожного пріоритетного напрямку;
- корегування Стратегії кожного року після оцінки досягнутих результатів та аналізу необхідності внесення потрібних змін до документа.

РОЗДІЛ 1

ХАРАКТЕРИСТИКА КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ТА ОБМЕЖЕНЬ ПЕРСПЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ МІСТА

При здійсненні SWOT-аналізу доцільно провести стратифікацію територіального простору, тобто розшарування простору за певними складовими. Сильні та слабкі сторони міста, зовнішні можливості та загрози для перспективного розвитку за певними складовими територіального простору, що визначені науковцями та фахівцями з питань стратегічного планування, представлені у таблицях 1 та 2.

1.1. Сильні та слабкі сторони розвитку міста

Таблиця 1

Сильні та слабкі сторони розвитку м. Одеси

<i>Сильні сторони (внутрішні переваги)</i>	<i>Слабкі сторони (внутрішні недоліки)</i>
1. Географічне розташування	
<ul style="list-style-type: none"> • Вигідне географічне розташування на перехресті міжнародних транспортних коридорів • Приморське та прикордонне розташування • Сприятливі природно-кліматичні умови для оздоровчого відпочинку • Наявний природно-рекреаційний потенціал (море, лимани, пляжі, лікувальні грязі, ропа, мінеральні води) для лікувального відпочинку та туризму • Практично не замерзаюча гавань порту 	<ul style="list-style-type: none"> • Нетранзитний характер судноплавства у Чорному морі • Близькість до так званих «проблемних територій» (Придністров'я) • Порт не має великих глибин
1. Населення та трудові ресурси	
<ul style="list-style-type: none"> • Висококваліфікована робоча сила • Значний інтелектуальний, освітній, науковий та науково-дослідницький потенціал 	<ul style="list-style-type: none"> • Висока щільність населення • Проблемна демографічна ситуація (тенденція зменшення населення у т.ч. працездатного населення та

Сильні сторони (внутрішні переваги)	Слабкі сторони (внутрішні недоліки)
<ul style="list-style-type: none"> • Достатньо високий рівень освіти населення 	<p>його питомої ваги). «Старіння населення»</p> <ul style="list-style-type: none"> • Громадська пасивність • Зниження добробуту населення • Перевищення коефіцієнта смертності над коефіцієнтом народжуваності населення • Невисокий середній рівень тривалості життя населення • Непопулярність здорового способу життя серед населення міста • Недостатня кількість лікарів загальної практики – сімейної медицини для надання первинного рівня медичної допомоги населенню міста • Високий рівень захворюваності на туберкульоз, ВІЛ-СНІД

3. Просторова організація

<ul style="list-style-type: none"> • Переважно рівнинний рельєф місцевості, на якій розташоване місто • Сформований у країнах світу імідж міста; світова відомість та привабливість багатою історією, архітектурою, традиціям культурного життя • Розвинена транспортна мережа (морський, повітряний, залізничний, автомобільний транспорт) • Наявність кількох десятків міст-побратимів • Налагоджені транспортні зв'язки міста та приміських територій • Регіональний центр 	<ul style="list-style-type: none"> • Значні труднощі із розширенням кордонів міста • Наявність мережі катакомб • Обмеженість територій, сприятливих для забудови • Природна обмеженість міста через приморське розташування • Розтягнутість міста, а, відповідно, інфраструктури і комунікацій через розташування міста переважно вздовж моря по вісі «Південь-Північ» • Розташування в межах міста основних об'єктів транспортної інфраструктури – порту, аеропорту, товарних залізничних станцій
---	--

4. Екологія

<ul style="list-style-type: none"> • Приморське розташування території міста • Наявність об'єктів природно-заповідного фонду • Безкоштовне бюветне 	<ul style="list-style-type: none"> • Неєфективний екологічний контроль на підприємствах міста • Високий рівень забрудненості атмосферного повітря • Деградація водних (висихання
---	---

Сильні сторони (внутрішні переваги)	Слабкі сторони (внутрішні недоліки)
<p>водозабезпечення</p> <ul style="list-style-type: none"> • Використання гуманного методу зниження чисельності безпритульних тварин природним шляхом • Системний моніторинг атмосферного повітря • Активне співробітництво громадських організацій з міською владою щодо вирішення екологічних проблем та підвищення екологічної культури населення 	<p>Хаджибейського лиману, неефективне використання Аджаликського лиману) та бальнеологічних ресурсів (насамперед Куяльнику)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Недостатній рівень екологічної безпеки одеських акваторій, пляжів та доквілля міста • Нестача зелених насаджень • Розташування в межах міста екологічно небезпечних промислових підприємств • Відсутність сміттєпереробних заводів та наявність звалищ, що вичерпали свій ресурс • Значні території міста потребують рекультивації (поля фільтрації)

5. Житлова сфера

<ul style="list-style-type: none"> • Різноманітна житлова забудова • Наявність трьох житлових зон 	<ul style="list-style-type: none"> • Високий рівень морального та фізичного зносу житлового фонду, насамперед центральної частини міста • Низький рівень забезпеченості житлом порівняно з загальнодержавним рівнем • Розміщення будинків у санітарно-захисних зонах підприємств I-III класів екологічної безпеки
---	--

6. Інженерна інфраструктура

Сильні сторони (внутрішні переваги)	Слабкі сторони (внутрішні недоліки)
<ul style="list-style-type: none"> • Розвиток сучасних засобів зв'язку • Оновлення електромереж та будівництво нової електропідстанції в центральній частині міста • Наявність розгалуженої мережі електропостачання, водопостачання, каналізації, тепlopостачання 	<ul style="list-style-type: none"> • Висока зношеність інженерної інфраструктури міста (магістральних і розподільних мереж електро-, тепло-, водопостачання, каналізації) • Зростання енергетичних навантажень на міську енергосистему внаслідок структурних змін в енергоспоживанні • Висока аварійність на комунальних інженерних комунікаціях • Недостатній рівень інвестицій на відновлення та розвиток комунального господарства міста • Висока зношеність, неефективність та моральна застарілість ТЕЦ, яка вичерпала свій ресурс і потребує заміни • Відсутність затвердженого генерального плану міста

7. Соціальна інфраструктура

<ul style="list-style-type: none"> • Велика кількість пам'ятників архітектури, історії й культури • Розгалужена мережа закладів середньої та вищої освіти • Велика кількість санаторіїв та будинків відпочинку • Розгалужена мережа закладів культури та розваг 	<ul style="list-style-type: none"> • Низький рівень електронних державних та соціальних комунікацій • Низький рівень конкурентоспроможності курортних та туристичних послуг, їх невідповідність світовим стандартам • Слабо розгалужена мережа інформаційно-сервісних послуг туристичної сфери • Обмежені бюджетні кошти на соціальний розвиток • Недостатня забезпеченість дошкільними закладами • Приміщення більшості медичних закладів потребують ремонту, значна частина обладнання застаріла
---	--

Сильні сторони (внутрішні переваги)	Слабкі сторони (внутрішні недоліки)
	<ul style="list-style-type: none"> • Значна кількість пам'ятників архітектури, історії та культури потребують реставрації • Відсутність загальноміської лікарні швидкої допомоги
8. Економіка	
<ul style="list-style-type: none"> • Диверсифікована промисловість • Наявність значного економічного потенціалу (промислового, транспортного, рекреаційного та інших) • Світова відомість міста як торговельного центру • Велика кількість суб'єктів малого та середнього бізнесу • Значна питома вага міста в економіці регіону • Розгалужена мережа фінансових установ (банки, страхові компанії та ін.) 	<ul style="list-style-type: none"> • Застарілі витратні технології на багатьох підприємствах • Високий рівень фізичного та морального зносу виробничих фондів • Залежність експорту від російського споживчого ринку • Перехід експорту на технічні регламенти ЄС • Низький рівень використання виробничих фондів у промисловості • Не розгалужена інноваційна інфраструктура • Мала доля випуску інноваційної та конкурентоздатної новітньої продукції • Низька якість послуг при їх високій вартості • Неприятливий інвестиційний клімат у державі • Непрацюючі та збиткові великі промислові підприємства • Значна питома вага тіньового сектора економіки • Нестабільне податкове законодавство • Складна та корумпована дозвільна система • Неприятливе середовище для розвитку бізнесу – велика кількість дозвільних процедур, дозволів, контрольних органів, що зумовлено чинним законодавством • Недостатня

Сильні сторони (внутрішні переваги)	Слабкі сторони (внутрішні недоліки)
	конкурентоспроможність міста-курорту на вітчизняному та світовому ринках

1.2. Можливості та загрози розвитку Одеси

Таблиця 2

Можливості та загрози розвитку м. Одеси

Можливості	Загрози
1. Демографічні процеси	
<ul style="list-style-type: none"> • Створення розгалуженої системи дошкільних закладів • Допомога багатодітним сім'ям • Підвищення рівня соціальних гарантій для сімей з дітьми 	<ul style="list-style-type: none"> • Зменшення чисельності населення • Збільшення частки населення пенсійного віку і, як наслідок, демографічного навантаження • Поширення небезпечних хвороб: туберкульозу, ВІЛ-СНІДу, наркоманії • Збільшення кількості іноземних мігрантів з найбідніших країн та близькосхідних країн
2. Економіка	
<ul style="list-style-type: none"> • Використання європейських структурних фондів для фінансування проектів, доступ до програм ЄС • Участь міста у реалізації проектів ЄС, Національних проектів, а також проектів, передбачених Стратегіями розвитку Одеської області та міста • Розробка програм з оздоровлення великих промислових підприємств • Покращення інвестиційного клімату • Зменшення питомої ваги тіньової економіки • Спрощення дозвільної системи у бізнесі та земельних відносинах 	<ul style="list-style-type: none"> • Негативні наслідки від введення зарубіжних ембарго і економічних санкцій • Висока залежність від російського споживчого ринку • Труднощі переходу на технічні регламенти ЄС • Підвищення рівня тіньової економіки • Посилення конкуренції з боку інших міст України та світу з позицій ціни, дотримання стандартів якості, безпеки споживання, екологічності товарів та послуг тощо • Зростання обсягів імпорту товарів побутового призначення, продуктів харчування, продукції машинобудування

Можливості	Загрози
	<ul style="list-style-type: none"> • Високі політичні ризики для бізнесу при зміні влади • Зростання енергетичної залежності економіки міста
3. Туризм	
<ul style="list-style-type: none"> • Заморожування кримських туристичних маршрутів • Не повністю реалізований туристичний потенціал, включаючи культурно-історичну спадщину (історія, архітектура) • Збільшення кількості відпочиваючих та туристів • Включення історичного центру міста до основного списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО • Збільшення обсягів внутрішнього та зовнішнього туризму 	<ul style="list-style-type: none"> • Зростання антропогенного, екологічного та техногенного навантаження • Забруднення твердими побутовими відходами • Забруднення повітря • Скорочення пляжної зони загального користування • Недостатня кількість професійно підготовлених кадрів в індустрії туризму
4. Регіональні та інтернаціональні контакти	
<ul style="list-style-type: none"> • Співпраця з українськими містами та містами країн-сусідів • Розширення міжнародних контактів • Міжрегіональна співпраця • Проведення постійних культурних заходів національного та світового рівня (кінофестивалів та ін.) • Активна участь у світових та європейських конкурсах з проектів розвитку 	<ul style="list-style-type: none"> • Конкуренція з боку сильних партнерів • Недостатній досвід з організації впровадження міжнародних проектів технічної допомоги
5. Розвиток місцевого самоврядування	
<ul style="list-style-type: none"> • Посилення партнерства «влада-бізнес-громада» • Децентралізація влади та розвиток місцевого самоврядування • Залучення грантових коштів на розвиток громади • Активне співробітництво громадських організацій з міською владою щодо вирішення проблем міста • Удосконалення системи управління містом 	<ul style="list-style-type: none"> • Обмежена фінансова база місцевого самоврядування • Високі політичні ризики для місцевої влади при зміні центральної влади • Недосконалість законодавства щодо розвитку місцевого самоврядування • Обмеження повноважень місцевих громад щодо розпорядження комунальною землею та майном

Результати проведеного аналізу соціально-економічного розвитку міста дозволяють згрупувати проблеми міста у такі блоки:

1. Економічні (тенденція скорочення обсягів промислового виробництва, низький рівень інноваційної, конкурентоздатної та високоліквідної продукції, низький рівень експортних можливостей в країні ЄС, нерозгалужена інноваційна інфраструктура, значна частка тіньового сектора, недостатній розвиток туризму, зменшення обсягу інвестицій, низькі обсяги залучення іноземних інвестицій, невизначеність напрямків спеціалізації міста, недостатнє просування бренду міста та ін.).

2. Транспортні (втрата позицій міста як розвиненого морського транспортного центру держави, відставання наявної транспортної інфраструктури від потреб споживачів).

3. Екологічні (несприятлива екологічна ситуація: високий рівень забрудненості атмосферного повітря, низький рівень екологічного контролю на підприємствах, деградація бальнеологічних ресурсів, зменшення зелених насаджень, скидання у море недостатньо очищених стічних вод).

4. Соціальні (низький життєвий рівень більшості населення, непопулярність здорового способу життя серед населення міста, недостатня забезпеченість дошкільними закладами, висока зношеність інженерних комунальних мереж, житла, будівництво житлових масивів не завжди супроводжується відповідною соціальною інфраструктурою та ін.).

5. Управлінські (застарілі методи управління містом, невикористання переваг приватно-державного партнерства, відсутність концепції створення комунальних підприємств міської ради, відсутність розрахунків загальноприйнятих індексів розвитку: людського розвитку, якості життя та ін.).

РОЗДІЛ 2

БАЧЕННЯ МАЙБУТНЬОГО

Стратегічне бачення розвитку Одеси

ОДЕСА – самобутнє місто з багатою історією та культурою, відкритий до співпраці культурний, туристичний, курортно-рекреаційний центр України з комфортним та безпечним життєвим середовищем, високим рівнем соціально-духовного життя, сучасний транспортно-логістичний вузол, промисловий, науковий, торговий центр, зручний для бізнесу та привабливий для інвесторів; місто, в якому влада турбується про майбутнє своїх виборців, а мешканці довіряють міській владі.

2.1. Місія міста

«Одеса – місто, у якому хочеться жити»

Місія Одеси: забезпечення добробуту та високої якості життя теперішніх та майбутніх поколінь в умовах розвитку інноваційної економіки на засадах збереження культурних традицій, активізації міжнародного співробітництва, залучення інвестицій в реальний сектор, забезпечення енергоефективності, стимулювання розвитку hi-tech виробництв та технологій як основи інноваційно-орієнтованого сервісного сектору економіки міста.

Підґрунтям реалізації стратегічного бачення є ефективне управління міським потенціалом. На рис. 1 представлено взаємозв'язок пріоритетних напрямків розвитку міста з базовими стратегічними цілями та ключовими завданнями з реалізації стратегічного плану дій, що наочно демонструє стратегічне бачення майбутнього Одеси.

Взаємозв'язок місії, базових цілей та пріоритетних напрямків розвитку міста представлено на рис. 2.

Рис. 1. Стратегічне бачення майбутнього Одеси

2.2. Пріоритетні напрямки розвитку

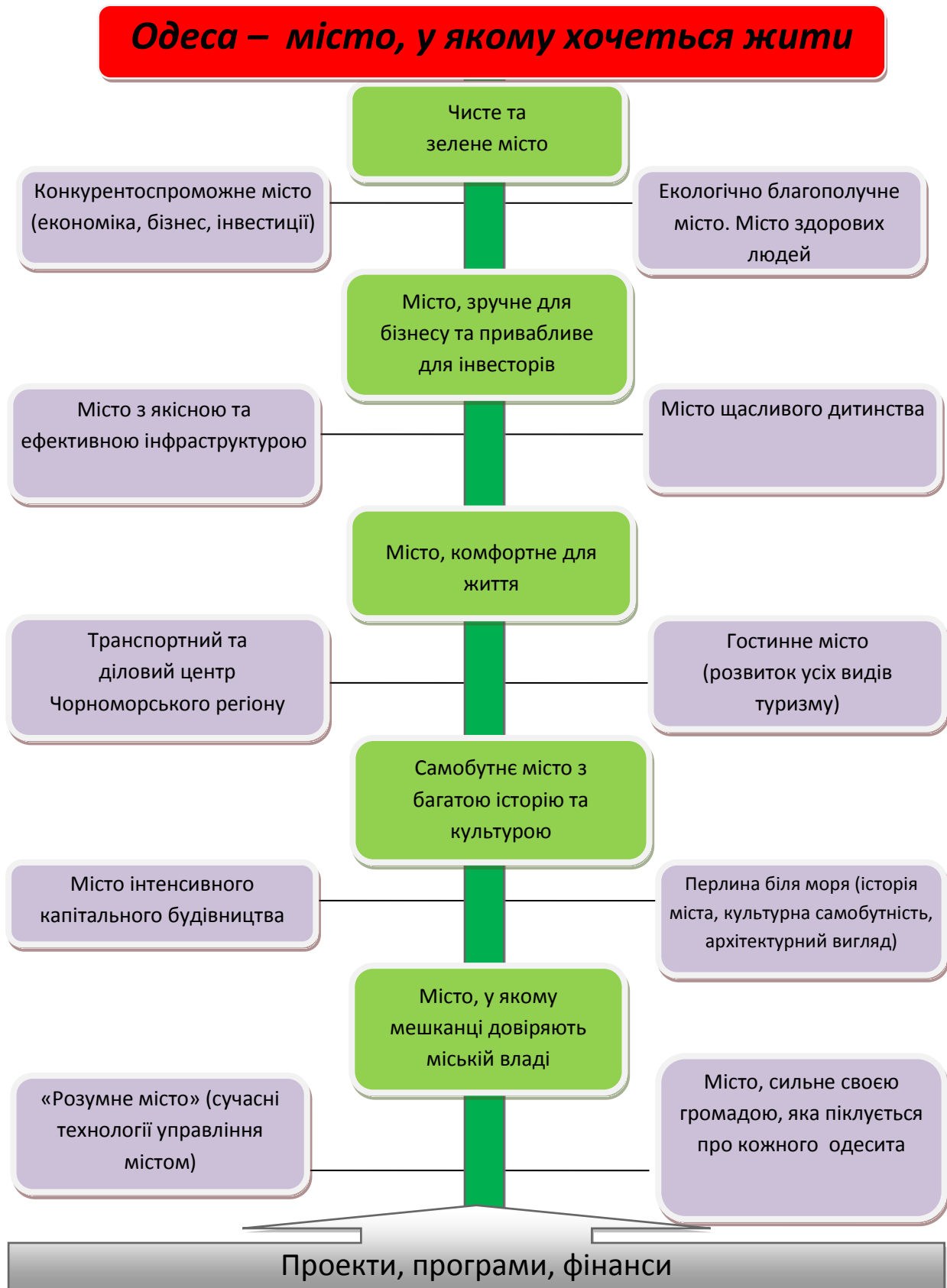

Рис. 2. Дерево цілей та пріоритетів розвитку м. Одеси

2.3. Можливі сценарії розвитку міста

Досягнення поставлених цілей у вирішенні завдань за пріоритетними напрямками розвитку Одеси можливо різними шляхами. Поєднання зовнішніх і внутрішніх чинників реалізації Стратегії в розрізі часу її реалізації створює деревовидний характер шляхів бачення досягнення стратегічної мети розвитку міста Одеси до 2022 року. У теорії стратегічного управління такий підхід прийнято називати сценарним. Традиційно розглядають три головні сценарії розвитку:

а) *песимістичний* – діє більшість зовнішніх загроз і багато внутрішніх проблем і ці загрози, протиріччя і катаклізми можуть зберегти існуючу ситуацію або навіть погіршити її;

б) *реалістичний* – зовнішні загрози, які виникають, компенсуються новими структурними змінами, з'являються нові можливості зростання на основі використання традиційних підходів;

в) *оптимістичний* – прогнозоване зростання відбувається за закладеною моделлю на основі традиційних підходів та активного впровадження інновацій.

У Стратегії економічного та соціального розвитку м. Одеси розглядаються всі три вищевикладені варіанти.

Можливими сценаріями соціально-економічного розвитку Одеси до 2022 року є:

- **інерційний (песимістичний)** – підтримання існуючого становища;
- **мобілізаційний (реалістичний)** – мобілізація зовнішніх і внутрішніх джерел реалізації стратегії;
- **інноваційний (оптимістичний)** – впровадження нових інноваційних проектів розвитку міста.

Інерційний сценарій розвитку міста передбачає використання наявного потенціалу території. Основою соціально-економічного розвитку міста Одеси будуть традиційні види економічної діяльності та підприємництва. Місто розвивається як територія, що характеризується переважно рекреаційною і торговою спеціалізацією економіки, великий транспортний вузол. Підприємства

базових галузей міста в основному спрямовані на підтримку досягнутого рівня розвитку. Вони здійснюють заходи, які забезпечують підвищення якості продукції, що випускається, і зниження витрат на базі нових енерго- та ресурсозберігаючих та екологічно безпечних технологій.

Сталий розвиток міста буде залежати від стабільності розвитку транспортних підприємств, підприємств харчової галузі, хімічного комплексу, машинобудування. При цьому не очікується значного збільшення обсягів виробництва та розширення асортименту продукції, що випускається.

Органи місцевого самоврядування будуть використовувати чинні механізми планування та організації власної діяльності, реагуючи на поточні проблеми, які вирішуватимуться в короткостроковій перспективі бюджетного планування (1 рік), а також шляхом прийняття коротко- та середньострокових програм (1-5 років). Ефективною буде участь у національних проектах, обласних програмах та використання виділених на їх реалізацію фінансових ресурсів.

Особливість цього сценарію полягає в тому, що при значній частці малого бізнесу в економіці Одеси його внесок у розвиток міста буде залишатися на колишньому рівні.

Високою залишається ймовірність стримування інновацій у соціальній сфері, зниження вкладень в інфраструктуру міста, орієнтація домашніх господарств на виживання, збереження соціальних диспропорцій, низькі темпи зростання економіки міста та життєвого рівня.

З урахуванням середньострокових економічних циклів (для України – 7-9 років) інвестування в економіку міста може знизитися до 2017 р. і потім повільно зростати до 2019-2020 років. У період з 2019 року ймовірне зниження темпів зростання, прояв кризових явищ із глибиною падіння у 2-3%. Вихід із кризи буде пов'язаний зі збільшенням попиту на споживчому ринку та, як наслідок, розвитком агропромислового комплексу та переробних харчових виробництв в Україні. В основному реалізація цього сценарію безпосередньо залежить від політичної ситуації як в Україні в цілому, так і в Одесі зокрема.

Стратегічний вибір цього сценарію буде полягати в утриманні соціально-економічної ситуації за рахунок стабільності розвитку економіки і доходів населення на прийнятному рівні та їх помірному зростанні залежно від макроекономічної ситуації, яка буде складатися.

Можливості для вирішення питань місцевого значення залишаться майже на існуючому рівні, критичні проблеми міського господарства будуть накопичуватися, залежність від бюджетної політики держави буде зростати. З погляду державного управління та менеджменту, управлінські дії при такій моделі будуть спрямовані на термінове усунення тих проблем, які мають свою давню історію і час від часу «вибухають», а також нових кризових ситуацій і конфліктів, які будуть виникати.

Однак, якщо розглядати такий інерційний сценарій для регіону в цілому, то Одеса буде виглядати краще від інших субрегіонів, особливо тих, які близькі до депресивного стану, а внутрішній ресурс обмежений.

Ліва частина пріоритетів у «дереві міських цілей та пріоритетів» розвитку Одеси (рис. 3.1) не дасть можливості розвитку її соціальної та економічної складової.

Мобілізаційний сценарій розвитку міста передбачає повну реалізацію проектів і програм Стратегії розвитку міста, політичну і соціальну стабільність, вдалий менеджмент, моніторинг, оновлення проектів. Глибинні реформи на державному рівні мають бути успішними. У цей сценарій закладаються і певні тренди розвитку світової економіки, яка навіть після можливого «просідання» у 2013-2016 рр. почне знову зростати до 2019-2020 року.

Відповідно до цього сценарію Одеса більш активно включається у систему євроазійських товарних, інформаційних, фінансових та культурних обмінів як територія для розвитку відповідної транспортно-логістичної інфраструктури та розміщення нових інноваційних наукоємних виробництв. Місто стає ланкою сформованої системи міжрегіонального та міжнародного розподілу праці.

Програми розвитку малого і середнього бізнесу мають стати каталізатором зміни співвідношення «торгівля-виробництво» на користь власного виробництва.

Головний напрямок цього сценарію – розвиток середнього бізнесу та створення умов для накопичення в місті капіталу.

Пріоритетами стають якісне поліпшення кваліфікаційної готовності молоді з метою загального збільшення ресурсу підприємницької здатності, створення необхідних умов для зростання прибутковості економічної діяльності на території міста.

У межах сценарію велике значення має надходження іноземних інвестицій. Однак, оскільки це переважно залежить від ситуації в країні в цілому, особливу увагу необхідно звернути на внутрішні джерела інвестицій.

Розвиток Одеси згідно з цим сценарієм стане «технологічним буксиром» для прилеглих територій.

Так відбувається капіталізація конкурентних переваг на умовах ефективності.

Однак ця модель розвитку не може бути легко і повністю застосована в умовах корупції, несприятливого бізнес-клімату і неповороткої адміністративної машини, тому реалізація сценарію залежить від соціально-політичних тенденцій в країні і регіоні.

Цей сценарій передбачає використання зростаючого потенціалу території з урахуванням росту, який відповідає середньостатистичному зростанню ВВП країни починаючи з 2017-18 років в 5-6% на рік (для регіону – ВРП).

Вказаний сценарій є базовим для реалізації цієї Стратегії.

Ліва частина пріоритетів у «дереві цілей та пріоритетів» розвитку Одеси повинна не тільки покрити поточні соціальні потреби, але й забезпечити суттєве зростання добробуту жителів міста.

Інноваційний сценарій розвитку міста передбачає, що Одеса активно включається в систему міжрегіонального та міжнародного розподілу праці з урахуванням заявлених власних пріоритетів та інтересів, відбувається реалізація інноваційних проектів і програм, структурна перебудова економіки міста.

Сутність інноваційного сценарію розвитку буде полягати:

- в економічній спеціалізації території (інноваційно-транспортній,

рекреаційній, інноваційно-промисловій, агропромисловій, фінансовій, сервісній);

- в активному проникненні на європейські, зростаючі російські та середньоазіатські (країни СНД) ринки.

Передбачається інтенсивний розвиток інноваційних видів економічної діяльності, комплексна модернізація основних фондів підприємств і поступовий перехід виробництва на новий технологічний рівень.

Сценарій базується на партнерстві бізнесу з науковими установами міста і регіону, впровадженні високих технологій у промисловість, інфраструктуру міста, формуванні у довгостроковій перспективі інноваційних кластерів.

Інноваційний характер розвитку економіки буде залежати від характеру і спрямованості наукових розробок, прийнятих до впровадження.

Будуть створені нові робочі місця, переважно для інноваційно орієнтованої молоді, досягнуто ефективного використання інтелектуального потенціалу і нейтралізація дії чинників, що сприяють трудовій еміграції молоді. Підвищиться рівень оплати праці, відбудеться поліпшення основних параметрів якості життя за рахунок розвитку систем охорони здоров'я, освіти, культури, поліпшення екології міста.

Набуде розвитку потенціал міста як великого туристичного центру, центру ділових комунікацій, з'являться чимало нових об'єктів інфраструктури: виставкові, офісні, готельні, культурно-розважальні комплекси і конгрес-центри.

Такий сценарій передбачає використання різко зростаючого потенціалу території з урахуванням зростання, який відповідає середньостатистичному зростанню ВВП країни починаючи з 2017 року в 9-10% на рік (для регіону – ВРП).

Цей сценарій є перспективним для реалізації цієї Стратегії.

Ліва частина пріоритетів у «дереві цілей та пріоритетів» розвитку Одеси має створити накопичувальний ефект для інноваційного розвитку і забезпечити швидке зростання добробуту мешканців міста, наближення до європейських стандартів.

РОЗДІЛ 3 СТРАТЕГІЧНИЙ ПЛАН ДІЙ

3.1. Конкурентоспроможне місто (економіка, бізнес, інвестиції)

Ефективна реалізація пріоритетних напрямків розвитку міста передбачає вирішення комплексу взаємопов'язаних завдань. Пріоритетні напрямки та пріоритети розвитку міста представлені у таблиці 3, 4. У структурно-логічній схемі розробки стратегії стратегічний план дій охоплює останні три етапи (див. рис. 3).

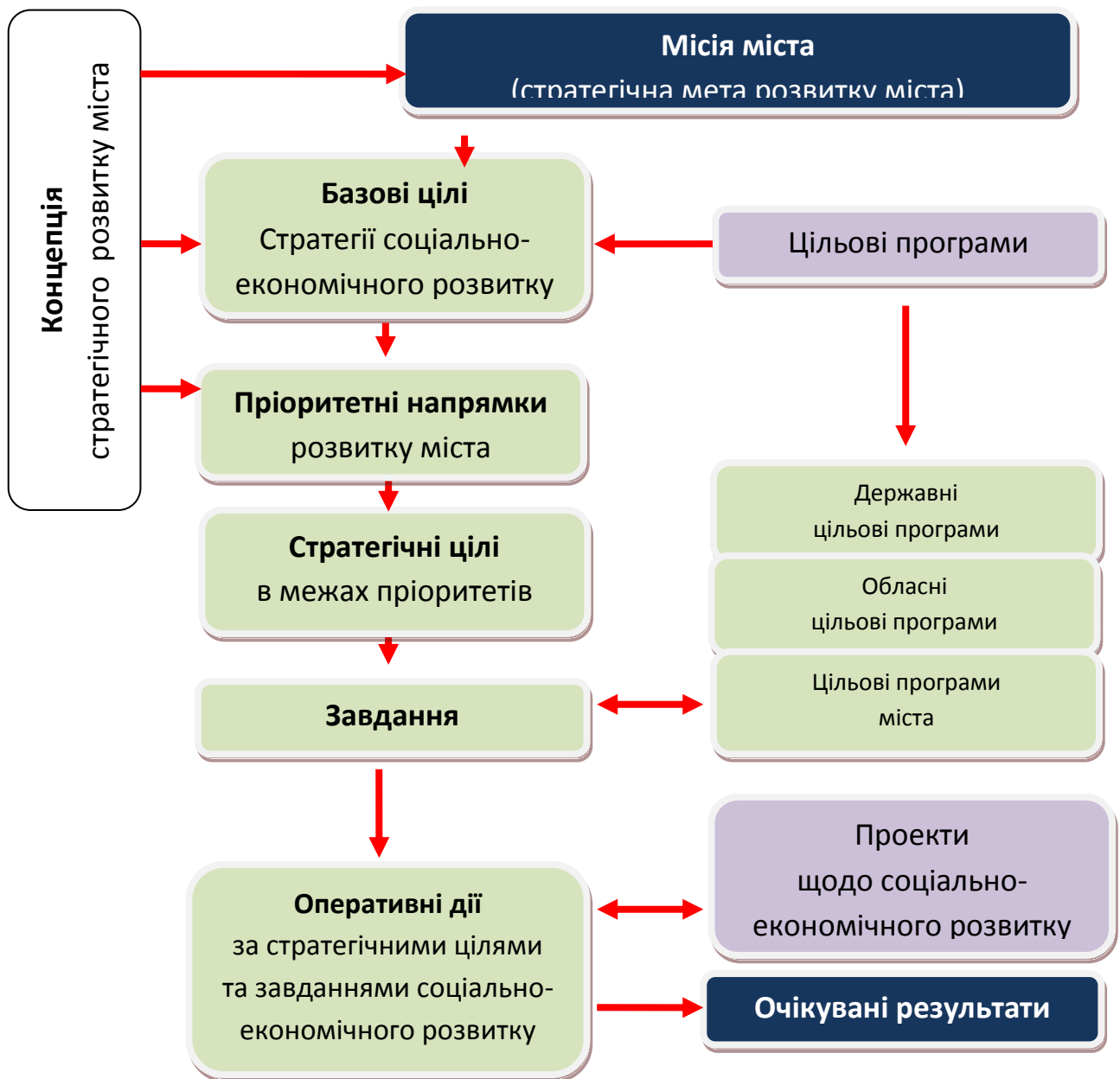

Рис. 3. Структурно-логічна схема розробки та реалізації Стратегії

Стратегічні цілі за пріоритетними напрямками
соціально-економічного розвитку міста

№ з/п	Пріоритетний напрямок	Пріоритети
1	Розвиток туризму	1.1. Гостинне місто (розвиток усіх видів туризму)
		1.2. Перлина біля моря (історія міста, культурна самобутність, архітектурний вигляд)
		1.3. Екологічно благополучне місто. Місто здорових людей
		1.4. Місто щасливого дитинства
2.	Розвиток виставково-торговельної діяльності	2.1. Створення мережі оптового ринку продовольства
		2.2. Міжнародний діловий центр
3	Розвиток міського господарства	3.1. Місто з якісною та ефективною інфраструктурою
		3.2. Місто інтенсивного капітального будівництва
4.	Розвиток ІТ-технологій	4.1. «Розумне місто» (сучасні технології управління містом)
		4.2. Створення центрів трансферу технологій
		4.3. Технологічний доступ населення до ІТ технологій
5.	Розвиток сучасних hi-tech виробництв і технологій	5.1. Конкурентоспроможне місто (економіка, бізнес, інвестиції)
		5.2. Місто соціальних технологій

3.2. Стратегічний план дій

Таблиця 4

Стратегічний план дій

№ з/п	Пріоритет	Стратегічні цілі	Завдання
1	2	3	4
1.1.	Гостинне місто (розвиток усіх видів туризму)	1. Підвищення якості туристичного продукту	<p>1.1. Розширення номенклатури та асортименту туристичних послуг. Активний розвиток культурно-розважального, спортивного, наукового, гастрономічного, ділового та інших видів туризму</p> <p>1.2. Створення нових туристичних продуктів</p> <p>1.3. Покращення туристичної інфраструктури</p> <p>1.4. Будівництво нових сучасних об'єктів туристичної інфраструктури (комфортабельних готелів, сучасних конференц-залів тощо)</p> <p>1.5. Підвищення рівня професійної підготовки фахівців у галузі туризму з метою доведення якості обслуговування до світових стандартів</p> <p>1.6. Створення музеїв під відкритим небом, етнокультурних комплексів з метою збереження, раціонального використання, популяризації та розвитку етнокультурної спадщини міста</p>
		2. Розвиток інформаційної інфраструктури щодо туристичних послуг	<p>2.1. Розвиток туристичного порталу та просування брендингу (туристичної символіки) міста</p> <p>2.2. Створення розгалуженої інформаційно-сервісної мережі туристичних послуг та туристичного маркування (маршрутів, визначних пам'ятоків та інше). Впровадження системи QR-кодів та інформаційних стендів по об'єктах туристичних маршрутів міста</p> <p>2.3. Створення та впровадження екскурсійних маршрутів в форматі 3D</p> <p>2.4. Відкриття філій туристично-інформаційного центру у містах масового скупчення туристів</p>

1	2	3	4
		<p>3. Просування та позиціонування міста як міжнародного туристичного центру, цікавого для відвідування протягом усього року</p>	<p>3.1. Утворення цілісної системи туристичного сервісу, здатної задовольнити стандартні потреби туристів 3.2. Сприяння розвитку внутрішнього туризму 3.3. Залучення вітчизняних та закордонних інвесторів у розвиток туристичної сфери 3.4. Щорічне проведення у місті форумів туроператорів інших країн світу 3.5. Сприяння формуванню та розвитку туристичного кластера 3.6. Організаційна підтримка у проведенні масових культурних заходів (виставок, фестивалів тощо) 3.7. Проведення Днів Одеси в містах України та інших країн світу</p>
<p>1.2</p>	<p>Перлина біля моря (історія міста, культурна самобутність, архітектурний вигляд)</p>	<p>1. Удосконалення просторової організації міста</p> <p>2. Відродження історичного вигляду центру міста</p>	<p>1.1. Розробка та затвердження містобудівної документації: прийняття Генерального плану міста; розробка плану зонування території міста; розробка детальних планів територій 1.2. Благоустрій території міста, зокрема, парків, скверів, зелених зон, узбережжя, шляхом розташування скульптурних композицій та оригінальних авторських елементів міського дизайну (ліхтарів, скульптур, рекламних конструкцій, зупинкових комплексів та ін.) 1.3. Будівництво нових об'єктів архітектури із залученням найкращих світових архітекторів 1.4. Реконструкція комплексу парку "Преображенський" 1.5. Реконструкція парків, скверів міста та створення нових об'єктів природно-заповідного фонду міста</p> <p>2.1. Систематизація та впорядкування інформації про об'єкти нерухомості – пам'ятки архітектури (історичної та культурної спадщини), які розташовані в історичній частині міста 2.2. Реставрація будівель-пам'ятників історії та архітектури, які розташовані в історичному центрі Одеси 2.3. Реставрація фасадів історичних будівель в центрі міста 2.4. Реконструкції одеських двориків у центрі міста</p>

1	2	3	4
			<p>2.5. Розробка детального плану території «Стара Одеса» 2.6. Виготовлення номінаційного досьє (програмного продукту та бази даних) каталогу фасадів ядра історичного центру м. Одеси з метою включення до основного списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО</p>
		<p>3. Збереження культурної самобутності Одеси</p>	<p>3.1. Організація щорічного фестивалю національних меншин, що мешкають на території міста Одеси 3.2. Реалізація Програми збереження і розвитку російської мови, мов національних меншин в Одесі 3.3. Здобуття права стати культурною столицею Європи 2018 року</p>
<p>1.3.</p>	<p>Екологічно благополучне місто. Місто здорових людей</p>	<p>1. Забезпечення екологічно сприятливих умов життя населення міста</p> <p>2. Підвищення якості та доступності медичних послуг</p>	<p>1.1. Забезпечення мешканців якісною питною водою 1.2. Створення сучасної системи моніторингу стану довкілля 1.3. Зменшення викидів шкідливих речовин у навколишнє середовище 1.4. Відродження парків та скверів міста, збільшення площі зелених насаджень загального користування 1.5. Утилізація небезпечних відходів 1.6. Зменшення чисельності безпритульних тварин 1.7. Завершення реконструкції очисних споруд міської інфекційної лікарні 1.8. Реконструкція Одеського зоологічного парку загальнодержавного значення 1.9. Екологічне виховання та освіта</p> <p>2.1. Створення госпітальних округів, лікарень інтенсивного лікування, консультативно-діагностичних центрів 2.2. Розвиток мережі амбулаторій загальної практики – сімейної медицини, оснащення центрів первинної медико-санітарної допомоги 2.3. Будівництво лікарні швидкої допомоги 2.4. Створення та оснащення міського перинатального центру</p>

1	2	3	4
			<p>2.5. Розроблення та впровадження єдиної інформаційної системи електронної реєстрації і електронного медичного документообігу в амбулаторно-поліклінічних установах Одеси</p> <p>2.6. Розроблення і реалізація програми розвитку системи невідкладної медичної допомоги</p> <p>2.7. Реконструкція міської дитячої лікарні № 2</p> <p>2.8. Будівництво нової та реконструкція існуючих дитячих поліклінік</p>
		<p>3. Популяризація здорового способу життя</p>	<p>3.1. Створення розвиненої інфраструктури для заняття спортом і активного відпочинку для всіх груп населення</p> <p>3.2. Проведення спортивних змагань різних рівнів, залучення до занять фізичною культурою та спортом різних верств населення</p> <p>3.3. Проведення фінальної частини ігор чемпіонату Європи 2015 року з баскетболу</p> <p>3.4. Реалізація програми будівництва велосипедних доріжок та парковок</p> <p>3.5. На основі КУ "Одеський міський центр здоров'я" створити сучасний медіацентр з популяризації здорового способу життя і профілактики захворювань</p>
<p>1.4.</p>	<p>Місто щасливого дитинства</p>	<p>1.1 Створення умов для повноцінного розвитку дітей та підлітків</p>	<p>1.2 Будівництво нових, ремонт та реконструкція існуючих дитячих дошкільних закладів</p> <p>1.3 Будівництво нових шкільних закладів із сучасною інфраструктурою</p> <p>1.4 Покращення матеріально-технічної бази закладів освіти, що перебувають у комунальній власності, створення комфортних умов перебування в дошкільних та навчальних закладах дітей та підлітків: – проведенням модернізації харчоблоків дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів, забезпечення технологічним обладнанням;</p>

1	2	3	4
			<p>– проведенням модернізації медичних кабінетів та блоків у ДНЗ, покращення їх матеріально-технічної бази</p> <p>1.5 Завершення формування єдиного інформаційного освітнього середовища. Впровадження у навчально-виховний процес інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологій. Надання телекомунікаційних послуг, розширення переліку послуг на базі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій</p> <p>1.6 Забезпечення підтримки та розвитку інтелектуального та творчого потенціалу педагогічних працівників.</p> <p>1.7 Відродження мережі дитячо-юнацьких клубів та інших доступних центрів дозвілля. Організація роботи літніх (профорієнтаційних) або літніх таборів для учнівської молоді на базі вищих та загальноосвітніх навчальних закладів. Розширення мережі гуртків та секцій на базі навчальних закладів Організація гуртків для дітей з особливими потребами.</p> <p>1.8 Щорічна організація міських олімпіад, турнірів, інтелектуальних конкурсів. Забезпечення підтримки та розвитку інтелектуального і творчого потенціалу учнівської молоді. Призначення стипендії міського голови</p> <p>1.9 Розробка і реалізація комплексної програми соціальної підтримки самотніх матерів і багатодітних сімей. Розширення мережі психологічних центрів з метою надання допомоги сім'ям у вихованні дітей</p> <p>1.10 Сприяння створенню приватних шкіл і дитячих дошкільних установ</p> <p>1.11 Збільшення кількості прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу</p>

1	2	3	4
		2. Поліпшення здоров'я дітей	2.1. Створення системи постійного моніторингу стану здоров'я дітей та якості медичних послуг, що їм надаються 2.2. Розробка та реалізація програми профілактики шкідливих звичок серед дітей та підлітків 2.3. Реконструкція шкільних стадіонів 2.4. Будівництво дитячих і спортивних майданчиків на прибудинкових територіях. 2.5. Проведення просвітницької роботи з пропагування здорового способу життя
		3. Забезпечення прозорості та доступності інформації	3.1. Підтримка автоматизованої системи реєстрації дітей дошкільного віку та модернізація web-сайтів дитячих дошкільних установ, які знаходяться у системі реєстрації. 3.2. Забезпечення закладів освіти єдиним пакетом ліцензованих програмних продуктів, налагодження централізованого контролю за дотриманням стандартів якості безпеки, екологічності навчальних методик, обладнання, технічних засобів навчання. 3.3. Розробка Паспорту розвитку дитини (учня, студента) де зазначається розрахований за єдиними стандартизованими методиками стан інтелектуального, емоційно-вольового, фізичного і соціального розвитку на момент вступу до навчального закладу та момент його закінчення 3.4. Організація роботи щодо отримання випускниками міжнародних сертифікатів з володіння іноземними мовам
2.1.	Створення мережі оптового ринку продовольства	1. Розвиток мережі оптових продовольчих ринків	1.1. Розвиток (будівництво) інфраструктурних елементів ринку (складів, сховищ, холодильників, логістичних центрів) за рахунок бюджетних або залучених коштів. 1.2. Створення мережі місцевих оптових продовольчих ринків. 1.3. Створення належних умов товаровиробникам та торговельним компаніям для оптового продажу продукції.

1	2	3	4
			1.4. Сприяння прискореному просуванню товару від товаровиробника до кінцевого споживача у торговельному ланцюгу
2.2.	Міжнародний діловий центр	2. Організація міжнародної виставкової діяльності	2.1. Створення виставкового центру міжнародного рівня з постійно діючими демонстраційними залами 2.2. Сприяння відкриттю штаб-квартир великих вітчизняних компаній, регіональних штаб-квартир та представництв міжнародних компаній 2.3. Сприяння формуванню іміджу міста зі сприятливим середовищем для ділової активності 2.4. Стимулювання організації в місті міжнародних, всеукраїнських ділових зустрічей: форумів, семінарів, конференцій тощо 2.5. Участь у конкурсі на право прийому Всесвітньої виставки International Expo в 2022 році
		3. Крупний діловий центр Чорноморського регіону	3.1. Сприяння створенню нових ділових центрів 3.2. Будівництво офісних центрів класу А
3.1.	Місто з якісною та ефективною інфраструктурою	1. Модернізація систем тепло-, водо-, газо-, енергозабезпечення	1.1. Реконструкція та модернізація аварійних та амортизованих ділянок мереж тепло-, водо-, газо-, енергопостачання 1.2. Будівництво нових котелень та забезпечення якісного тепlopостачання. 1.3. Будівництво підстанцій «Маразлівська», «Чубаївка», модернізація існуючих підстанцій 1.4. Завершення реконструкції магістральної частини системи водовідведення Південного басейну
			1.5. Здійснення реконструкції колекторів по Деволанівському узвозу та Середньофонтанській балці
		2. Модернізація житлового господарства та поліпшення якості комунальних послуг	2.1. Проведення комплексної реформи діяльності комунальних підприємств «Житлово-комунальний сервіс» з метою поліпшення їх роботи та забезпечення їх прибутковості Створення асоціації старших по дому

1	2	3	4
		<p>3.</p>	<p>3.1. Реалізація Програми благоустрою околиць Одеси 3.2. Упровадження сучасних технологій роздільного збору та ефективної утилізації побутових відходів 3.3. Будівництво сміттєпереробного заводу 3.4. Налагодження онлайн-моніторингу діяльності комунальних служб 3.5. Заміна і модернізація ліфтів, що відпрацювали граничні терміни експлуатації 3.6. Установлення лічильників гарячої та холодної води в усіх квартирах і будинках Одеси</p>
		<p>4. Модернізація транспортної інфраструктури</p>	<p>4.1. Здійснення реконструкції автомагістралей, шляхопроводів, мостів, будівництво дворівневих розв'язок 4.2. Впровадження швидкісного трамвайного сполучення з облаштуванням зупинкових комплексів 4.3. Благоустрій внутрішньоквартальних проїздів 4.4. Будівництво мережі паркінгів</p>
<p>3.2</p>	<p>«Місто інтенсивного капітального будівництва»</p>	<p>1. Забезпечення одеситів житлом, підвищення якості житлового фонду міста та комфорту проживання громадян</p>	<p>1.1. Сприяння реалізації завдань державної політики у сфері забезпечення громадян доступним житлом 1.2. Будівництво житла для осіб, які відповідно до діючого законодавства потребують поліпшення житлових умов (за рахунок бюджетів усіх рівнів) 1.3. Створення умов для скорочення незавершеного будівництва житла 1.4. Розробка та реалізація концепції комплексної реконструкції району Молдаванки</p>

1	2	3	4
			<p>1.5. Поліпшення (модернізація, реконструкція) житлового фонду, збудованого у 50-60-х роках ХХ ст.</p> <p>1.6. Поліпшення стану житлового фонду за рахунок капітального ремонту та реконструкції</p> <p>1.7. Розробка концепції комплексної реконструкції району Молдаванки</p>
		<p>2. Збереження і захист узбережжя міста від небезпечних інже-нерно-геологічних процесів</p>	<p>2.1. Здійснення капітального ремонту берегозахисних споруд</p> <p>2.2. Будівництво нових берегозахисних споруд від мису Великий Фонтан до Чорноморки</p> <p>2.3. Облаштування системи сучасних набережних</p> <p>2.4. Ліквідації наслідків підтоплення території історичної забудови в центральній частині та в окремих житлових районах міста</p>
<p>4.1.</p>	<p>«Розумне місто» (сучасні технології управління містом)</p>	<p>1. Спрощення процедури отримання довідок, дозвільних документів та інших адміністративних послуг</p> <p>2. Прозора та ефективна робота міської влади</p> <p>3. Безпечне проживання мешканців міста (безпека на вулицях, захист майна)</p>	<p>1.1. Створення єдиної комп'ютерної мережі, яка буде об'єднувати всі виконавчі органи Одеської міської ради, комунальні підприємства та заклади</p> <p>1.2. Розробка стандартів надання адміністративних послуг</p> <p>1.3. Створення єдиного центру надання адміністративних послуг «Прозорий офіс»</p> <p>1.4. Створення автоматизованої системи призначення субсидій</p> <p>1.5. Створення можливості онлайн-платежів за адміністративні послуги</p> <p>2.1. Перехід на електронний документообіг між органами міської влади</p> <p>2.2. Створення сайтів та онлайн-сервісів, які забезпечують діалог жителів, громадських об'єднань із міською владою</p> <p>2.3. Завершення розробки електронної GIS-карти міста</p> <p>3.1. Створення та реалізація проекту «Безпечне місто» із встановленням мережі відеокамер</p> <p>3.2. Створення інтелектуальної системи управління дорожнім рухом</p> <p>3.3. Реалізація проектів «Контроль фонових концентрацій забруднюючих речовин на вулицях міста»; «Зелена карта міста»</p>

1	2	3	4
4.2.	Створення центрів трансферу технологій	1. Сприяння розвитку інноваційної діяльності	1.1. Впровадження електронного внутрішнього документообігу 1.2. Обмеження спектру питань, що потребують документаційного закріплення 1.3. Створення умов для формування та динамічного розвитку кластерів у сфері ІТ)
		2. Встановлення контактів між науковими співробітниками та представниками виробництва	2.1. Організація та проведення наукових і науково-практичних заходів (конференцій, семінарів, симпозіумів, виставок) 2.2. Пропаганда передових досягнень університетів в галузі науки та освіти 2.3. Сприяння обміну науково-технічною інформацією з вітчизняними і зарубіжними установами та організаціями, центрами науково-дослідної інформації та центрами трансферу технологій
5.1.	Конкурентоспроможне місто (економіка, бізнес, інвестиції)	1. Сприяння розвитку підприємництва	1.1. Організація діяльності Одеського міського коворкінг-центру 1.2. Нарощування виробництва та експорту високотехнологічних виробів за рахунок модернізації виробництва, освоєння виробництва інноваційної конкурентоздатної нової продукції, впровадження новітніх енергозберігаючих технологій та систем якості, активної маркетингової політики, будівництва нових підприємств. 1.3. Створення центру розвитку кооперації та субконтрактації. 1.4. Створення ефективної інноваційної інфраструктури, яка забезпечить комерціалізацію розробок одеських учених та буде сприяти створенню малих інноваційних підприємств, розвитку високотехнологічних галузей. 1.5. Поліпшення умов надання адміністративних послуг
		2. Створення привабливого інвестиційного клімату, сприяння інвестиційній діяльності	2.1. Організація та проведення міжнародних інвестиційних форумів на регулярній основі 2.2. Створення індустріального парку Просування інвестиційного сайту міста та актуалізація розміщеної на ньому інформації

1	2	3	4
		<p>3. Транспортно-логістичний міжнародного рівня центр</p>	<p>2.3. Проведення конкурсів інноваційних проектів молоді. Постійне оновлення портфелю інвестиційних проектів міста з урахуванням пропозицій зацікавлених підприємств</p> <p>3.1. Сприяння створенню та динамічному розвитку транспортного кластера</p> <p>3.2. Забезпечення розвитку інфраструктури для транспортних та експедиційних компаній</p> <p>3.3. Сприяння успішній реалізації проекту будівництва контейнерного терміналу на Карантинному молу</p> <p>3.4. Сприяння подальшому розвитку мультимодального логістичного центру «Сухий порт»</p>
5.2.	Місто соціальних технологій	1. Забезпечення умов повноцінного життя для всіх мешканців міста	<p>1.1. Забезпечення надання соціальних послуг та інших видів допомоги незахищеним верствам населення</p> <p>1.2. Сприяння працевлаштуванню, підвищенню професійних здібностей одеситів</p> <p>1.3. Розширення мережі притулків для людей без визначеного місця проживання. Створення комунальної установи «Одеський міський центр реінтеграції бездомних осіб»</p> <p>1.4. Розробка спрощеного механізму надання адресної матеріальної допомоги</p> <p>1.5. Запровадження комплексного соціального проекту по організації безоплатного харчування та побутового обслуговування малозабезпечених мешканців м. Одеси</p> <p>1.6. Сприяння реабілітації асоціальних елементів суспільства (наркоманів, алкоголіків)</p>

1	2	3	4
		<p>2. Створення умов для соціальної адаптації людей похилого віку та з обмеженими можливостями</p>	<p>2.1. Забезпечення для інвалідів безперешкодного доступу до об'єктів соціального призначення 2.2. Створення центру проживання інвалідів 2.3. Створення благодійного університету для людей похилого віку та з обмеженими можливостями з метою надання допомоги в адаптації до сучасних життєвих умов 2.4. Створення служби супроводу осіб з обмеженими можливостями по зору та опорно-рухового апарату</p>
		<p>3. Реальна участь міської громади в управлінні та житті міста</p>	<p>3.1. Забезпечення прийняття рішень за основними питаннями розвитку міста через громадські слухання. Прийняття Генерального плану Одеси, Стратегії економічного та соціального розвитку Одеси до 2022 року, найважливіших місцевих нормативних актів через загальноміські громадські слухання 3.2. Надання можливості громадським організаціям брати участь у підготовці рішень міської влади. Активізація існуючих робочих органів для проведення консультацій влади і представників громадськості – громадських рад при міському голові, Молодіжної ради 3.3. Розвиток волонтерського руху 3.4. Збільшення кількості органів самоорганізації населення та впровадження нових методів їхньої роботи: бригади з благоустрою; передача органам самоорганізації населення ряду мікрорайонів повноваження з обслуговування будинків з відповідними фінансовими коштами і майном 3.5. Розширення застосування механізму соціального замовлення для вирішення соціальних проблем міста 3.6. Фінансова та матеріальна підтримка громадських об'єднань</p>

РОЗДІЛ 4
МЕХАНІЗМИ ТА ПРОЦЕДУРИ
РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУ

4.1. Основні елементи механізму реалізації Стратегії

Успіх реалізації Стратегії залежить від того, наскільки стратегічне бачення буде реалізовано в управлінських діях виконавчих органів міської ради, наскільки дієвим виявиться механізм, що забезпечує «баланс інтересів» та скоординовані дії учасників, які представляють різні сфери: владу, освіту та науку, бізнес та некомерційний сектор, населення.

Для реалізації Стратегії мають використовуватися такі механізми:

- організаційний;
- нормативно-правовий;
- фінансовий;
- державно-приватне партнерство;
- муніципальне партнерство та ін.

Організаційний механізм реалізації Стратегії – це діяльність виконавчих органів міської ради з підготовки та реалізації документів, що мають бути розроблені на підставі Стратегії та Генерального плану розвитку міста.

Основні інструменти механізму:

- участь у реалізації державних та регіональних стратегій, концепцій, програм, проектів;
- розробка прогнозів економічного та соціального розвитку міста;
- розробка та реалізація програм економічного та соціального розвитку міста та міських цільових програм;
- розробка та реалізація щорічних планів дій з реалізації Стратегії;
- відбір, муніципальна підтримка та реалізація соціально та економічно значимих проектів та заходів.

Базовою одиницею реалізації Стратегії виступають проекти. Затверджені проекти формують портфель проектів Стратегії.

Проекти включаються до портфелю за пропозиціями профільних фокус-груп. Ці групи виносять на засідання Координаційної ради схвалені ними проекти, які передбачають: виділення земельних ділянок; надання коштів із міського бюджету або пільг за рахунок бюджету; виділення приміщень, що перебувають у комунальній власності; інвестиції у розмірі більше 10 млн. грн. На засідання Координаційної ради виносяться також соціально важливі проекти, що вирішують проблеми не менше ніж 2000 одеситів. Усі інші проекти включаються до портфелю проектів Стратегії за рішенням фокус-групи, узгодженим із заступником міського голови, що відповідає за певний напрям.

Проекти, що виносяться на засідання Координаційної ради, підлягають експертизі. Експерти затверджуються Координаційною радою за поданням профільних виконавчих органів Одеської міської ради. Експерт надає письмовий відгук щодо проекту та виступає з співповіддю на засіданні Координаційної ради. Проекти, що мають особливе значення економічного та соціального розвитку міста, за рішенням Координаційної ради відносяться до ключових проектів Стратегії.

Проекти, схвалені Координаційною радою, розглядаються профільною постійною комісією міської ради та затверджуються розпорядженням міського голови.

Проекти можуть бути включені до міських цільових програм. У цьому випадку вони затверджуються міською радою у складі зазначених програм.

Мешканцям міста, суб'єктам господарювання може надаватися допомога при підготовці проектів.

Організаційний зв'язок документів має забезпечуватися єдністю цілей та шляхів вирішення економічних та соціальних завдань у межах Стратегії розвитку Одеси.

Нормативно-правовий механізм реалізації Стратегії – правове забезпечення інноваційних змін економічної діяльності та суспільного життя.

Основні інструменти механізму:

- розробка нових нормативно-правових актів територіальної громади, спрямованих на реалізацію Стратегії за всіма напрямками діяльності;
- підготовка пропозицій щодо вдосконалення документів Одеської обласної ради та Одеської обласної державної адміністрації;
- підготовка пропозицій органам державної влади та управління з удосконалення національного законодавства.

Фінансовий механізм реалізації стратегії – концентрація фінансових ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку міста.

Основні фінансові інструменти реалізації Стратегії:

- бюджет міста (внутрішній ресурс підвищення ефективності економічного та соціального розвитку міста);
- цільове фінансування за рахунок коштів державного та обласного бюджетів на умовах співфінансування з бюджету міста в реалізації пріоритетних національних проектів, регіональних цільових програм, адресних інвестиційних програм;
- кошти інвесторів, суб'єктів господарювання, об'єднань;
- кошти міжнародних фінансових установ;
- міжнародна технічна допомога та ін.

Механізм муніципального партнерства буде використовуватися насамперед шляхом участі у заходах, передбачених Стратегічним планом підвищення конкурентоспроможності та економічного розвитку Одеської агломерації (субрегіону), затвердженого рішенням Одеської обласної ради від 26 серпня 2011 року № 251-VI.

Механізм соціального партнерства – це сукупність відносин між усіма суб'єктами, діяльність яких зачіпає інтереси мешканців міста щодо формування стратегічних орієнтирів, які забезпечують життєдіяльність та розвиток

адміністративно-територіального утворення, а також практики втілення цих орієнтирів в управління містом.

Основні інструменти механізму:

- створення постійно діючих структур, що забезпечать участь громадськості у розробці та реалізації Стратегії (фокус-груп, робочих груп);
- вивчення громадської думки (через анкетування, опитування, інтерв'ю тощо);
- підготовка та проведення загальноміських заходів (конкурсів, виставок, ярмарок, конференцій, семінарів тощо);
- робота з представниками різних соціальних структур та інститутів.

Дуже важливе значення має інформаційний механізм реалізації Стратегії. Передбачається створення порталу, на якому буде опубліковано текст Стратегії та зміст портфелю її проектів, організовано обговорення наданих документів. Представлена на порталі інформація щодо ходу реалізації Стратегії та окремих проектів буде постійно оновлюватися. Сайт передбачатиме можливість надання пропозицій щодо нових проектів Стратегії.

Інформація щодо ходу реалізації Стратегії буде регулярно оприлюднюватися у газеті «Одеський вісник» та інших засобах масової інформації.

4.2. Моніторинг реалізації Стратегії

Важливим для реалізації Стратегії є створення дієвої системи моніторингу – відстеження (контроль) процесів, що відбуваються в економіці та соціальній сфері міста.

Моніторинг дозволяє отримати достовірну та об'єктивну інформацію про соціально-економічні процеси, які будуть проходити у місті, оцінити та проаналізувати тенденції, що матимуть місце у різних сферах економіки,

визначити ступінь досягнення місії стратегічного розвитку, на базі отриманої інформації підготувати рекомендації, спрямовані на подолання негативних та підтримку позитивних тенденцій, тобто скоригувати Стратегію відповідно до виявлених тенденцій.

Основними завданнями моніторингу є:

- контроль за дотриманням графіка виконання проектів;
- аналіз динаміки цільових індикаторів;
- аналіз причин невиконання окремих проектів, підготовки рекомендацій з метою усунення недоліків;
- аналіз змін зовнішнього оточення – законодавства, конкуренції, економічного стану;
- аналіз внутрішніх змін у громаді;
- аналіз змін у громаді внаслідок виконання стратегічного плану, оцінювання ефективності та реалістичності окремих його складових.

Важливим при розробці моделі моніторингу є вибір критично важливих елементів стратегічного плану, що визначають рух у потрібному напрямку. У Стратегії економічного та соціального розвитку міста Одеси до 2022 року таким елементом («головною ланкою») є формування комфортного середовища – **«МІСТО, У ЯКОМУ ХОЧЕТЬСЯ ЖИТИ»**. Це гасло є комплексним завданням, що включає в себе не лише закріплення сформованого статусу міста, але й розширення можливостей його використання, створення комфортних умов для життя, відпочинку, бізнесу.

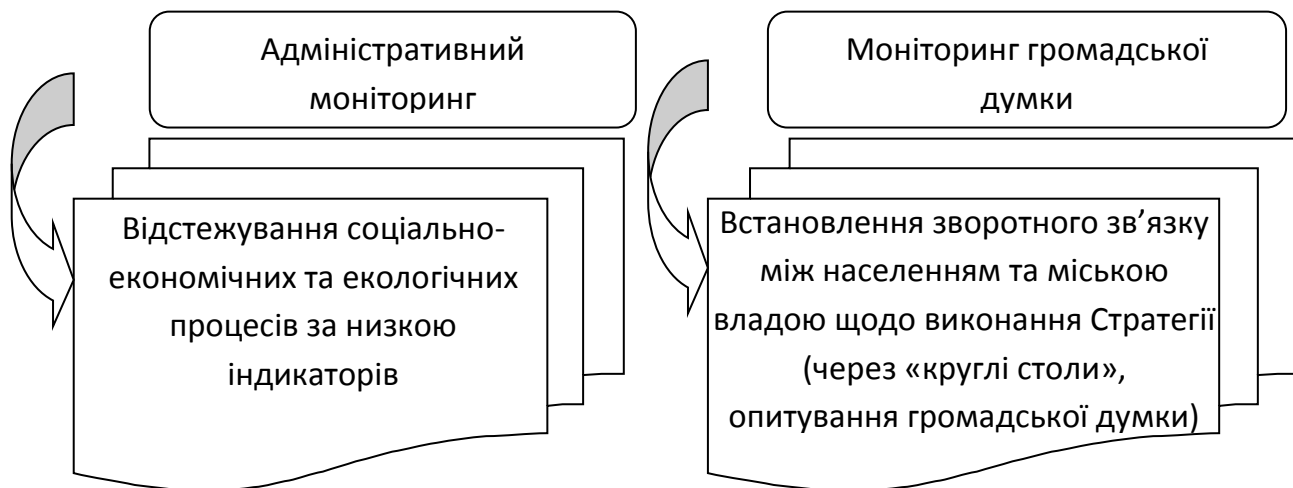

Рис. 4. Складові моніторингу реалізації Стратегії

Основними елементами моніторингу будуть звіти щодо ходу виконання Стратегії, які заслуговуватимуться щоквартально на засіданні Координаційної ради, двічі на рік – на засіданні виконавчого комітету Одеської міської ради. Річний звіт про виконання Стратегії заслуговуватиметься на сесії Одеської міської ради.

РОЗДІЛ 5

ЕТАПИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ

Масштабність і складність цілей і завдань, які необхідно вирішити у процесі реалізації Стратегії економічного та соціального розвитку міста Одеси до 2022 р., зумовлюють поетапне їх вирішення. Встановлені часові межі на реалізацію стратегії розвитку міста формують і можливі сценарії майбутнього розвитку міста. Виходячи з цих основоположних умов для досягнення планованих завдань необхідно пройти такі етапи:

1 етап – 2013-2016 роки

2 етап – 2017-2018 роки

3 етап – 2019-2022 роки

Відповідно до цих етапів прогнозується послідовне досягнення поставлених цілей і запланованих рівнів індикативних показників.

1 ЕТАП

Стабілізація економічного і соціального стану

(етап накопичення ресурсів для майбутнього розвитку міста)

«Збережемо і примножимо»

У рамках цього етапу створюються необхідні умови для ефективного використання вже наявних конкурентних переваг і створення нових. На цьому етапі здійснюється накопичення ресурсів для майбутнього розвитку міста. Побудова такої системи неможлива без політичної, соціальної та економічної стабільності в місті.

На першому етапі передбачається:

- визначити завдання консолідації громади та міської влади для реалізації Стратегії;
- визначити структурні проблеми, що можуть негативно вплинути на конкурентоспроможність і потенціал економічного зростання, розробити заходи щодо їх розв'язання;

- удосконалити механізм стратегічного планування міського розвитку;
- проводити моніторинг основних показників розвитку міста;
- формувати механізм залучення інвестицій у пріоритетні міські проекти;
- здійснювати постійний моніторинг проектів міського розвитку.

Тривалість етапу – 2013-2016 рр.

2 ЕТАП

Мобілізаційний

(етап активного впровадження і реалізації міських проектів розвитку)

«Примножуємо і впроваджуємо»

Після економічної та соціальної стабілізації починається етап активної реалізації пріоритетних проектів розвитку міста. У цей період активно мобілізуються сформовані і накопичені ресурси. На цьому етапі *приватні інвестиції та інвестиції з міського бюджету* «в місто, у якому хочеться жити» стають основою для якісної зміни вигляду міста і створення середовища з високою якістю життя.

На другому етапі передбачається:

- активне впровадження інвестиційних проектів в економіку міста;
- активне включення в обласні та державні програми розвитку;
- спрямування інвестицій на розбудову соціально-економічної інфраструктури міста;
- формування нових фінансово-економічних основ розвитку матеріально-технічної бази та інфраструктури рекреаційно-туристичної сфери;
- концентрація інвестиційних ресурсів на інвестуванні у розвиток транспорту та транспортної інфраструктури;
- впровадження сучасних технологій управління міста;
- залучення значного обсягу внутрішніх та зовнішніх інвестицій для концентрації на пріоритетних напрямках структурної модернізації економіки міста.

Тривалість етапу – 2017-2018 рр.

3 ЕТАП

Активні перетворення

(перехід до інноваційного шляху розвитку)

«Прискорене зростання якості життя мешканців міста»

Етап визначається переходом від мобілізаційного шляху розвитку міста до його інноваційного сценарію. Реалізація міських проектів і мобілізація накопичених ресурсів дасть можливість перейти до впровадження нових конкурентних технологій в економіці та соціальній сфері міста. Використання інновацій допоможе Одесі стати одним із найбільш конкурентоспроможних міст України.

На третьому етапі передбачається:

- активне проникнення на європейські, зростаючі російські та середньоазійські (країни СНД) ринки;
- інтенсивний розвиток інноваційних видів економічної діяльності, комплексна модернізація основних фондів інноваційно-орієнтованих підприємств і поступовий перехід виробництва на новий технологічний рівень;
- розвиток партнерства бізнесу з науковими установами міста і регіону, поліпшення стратегічного планування міського господарства та соціальної інфраструктури, впровадження високих технологій у промисловість, інфраструктуру міста, у довгостроковій перспективі – створення інноваційних кластерів;
- створення нових робочих місць, в основному для інноваційно-орієнтованої молоді, досягнення ефективного використання інтелектуального потенціалу і нейтралізації дії чинників, що викликають еміграцію молоді;
- підвищення рівня оплати праці, поліпшення основних параметрів якості життя за рахунок розвитку систем охорони здоров'я, освіти, культури, поліпшення екології міста;

- зростання потенціалу міста як великого туристичного центру, центру ділових комунікацій за рахунок розвитку відповідної інфраструктури: виставкові, офісні, готельні, культурно-розважальні комплекси і конгрес-центри.

Тривалість етапу – 2019-2022 рр. і надалі.

РОЗДІЛ 6

ІНДИКАТОРИ (ОРІЄНТИРИ)

ЕКОНОМІЧНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ МІСТА

Цільовими індикаторами Стратегії економічного та соціального розвитку міста Одеси визначені певні показники, що характеризують стан ключових сфер життєдіяльності міста (табл. 5). Початкове значення кожного індикатора зазначено на 2011 рік. Індикатори згруповані за пріоритетними напрямками розвитку міста. В основі більшості наведених індикаторів лежать методики державних органів статистики, частина індикаторів складалась за рекомендаціями фахівців цільових фокус-груп. Поетапні порогові значення індикаторів у 2022 році були визначені на основі вивчення динаміки відповідних показників і думок експертів.

Таблиця 5

Цільові індикатори економічного та соціального розвитку міста

Показник	Одиниця виміру	Значення показника у 2011 році	Прогнозне значення показника у 2022 році
<i>1. Конкуреноспроможне місто (економіка, бізнес, інвестиції)</i>			
Обсяг реалізованої промислової продукції*	млрд. грн.	8,6	зростання у 1,7-1,8 разів
Капітальні інвестиції*	млн.грн.	6064	зростання у 1,8-1,9 разів
Загальні обсяги прямих іноземних інвестицій	млн. дол. США	700,6	зростання у 2-2,2 рази
Роздрібний товарооборот підприємств*	млрд.грн.	16,8	зростання у 1,9-2 рази
Середньомісячна заробітна плата*	грн.	2503	зростання у 2-2,2 рази

Показник	Одиниця виміру	Значення показника у 2011 році	Прогнозне значення показника у 2022 році
2. Транспортний та діловий центр Чорноморського регіону			
Вантажооборот усіх видів транспорту	млрд. т-км	65,2	зростання у 1,4-1,45 разів
Пасажирооборот всіх видів транспорту загального користування	млрд. пас.-км	11,3	зростання у 1,5-1,6 разів
Кількість постраждалих у ДТП	осіб	1349	1078
Кількість виставок	од.	103	зростання у 2-2,2 рази
Кількість міжнародних зустрічей за участю керівництва міста, форумів, конференцій	од.	43	90-100
3. Місто з якісною та ефективною інфраструктурою			
Зношеність тепломереж	%	60,1	48
Зношеність трансформаторних підстанцій ТП 110 кВ	%	35	15
Зношеність трансформаторних підстанцій ТП 6 (10)/0,4 кВ	%	40	15
Частка втрат води від загального споживання	%	31,4	15
Частка квартир, обладнаних лічильниками води	%	63,9	98-100
Частка переробки ТПВ	%	-	50
4. Гостинне місто (розвиток усіх видів туризму)			
Кількість туристів	тис. осіб	1050	1800
Одноразова місткість підприємств готельного господарства	місць	6266	10780

Показник	Одиниця виміру	Значення показника у 2011 році	Прогнозне значення показника у 2022 році
Кількість заходів пасажирських суден до Одеського порту	од.	122	155
5. Перлина біля моря (історія міста, культурна самобутність, архітектурний вигляд)			
Обсяг проведених реставраційних робіт пам'яток історичної та культурної спадщини	млн. грн.	54,5	100-150
Кількість відвідувань музеїв на одну особу	відвід./ мешканці в міста	0,55	1,1
Кількість відвідувань театрів на одну особу	відвід./ мешканці в міста	0,57	1,14
Кількість проведених у місті культурних заходів, які мають загальноміське значення	од.	100	200
6. Екологічно благополучне місто. Місто здорових людей			
Кількість проведених спортивних змагань	од.	497	628
Чисельність учасників спортивних змагань	осіб	10437	12745
Смертність дітей у віці до 1 року	випадків на 1000 народжених	10,2	8-6,3
Смертність у працездатному віці	випадків на 10000 осіб	48,5	44,4

Показник	Одиниця виміру	Значення показника у 2011 році	Прогнозне значення показника у 2022 році
Забезпеченість зеленими зонами загального користування на 1 мешканця	м ²	10	14
Викиди забруднюючих речовин в атмосферу	тис. т	74,8	74,2- 75
7. «Розумне місто» (сучасні технології управління містом)			
Охоплення населення телекомунікаційними послугами	%	90	100
Охоплення населення інтерактивними сервісами	%	25	50
Частка адміністративних послуг, які можливо отримати за допомогою ІТ-технологій	%	3	50
8. Місто інтенсивного капітального будівництва			
Житловий фонд, на кінець року	тис.м ² загальної площі	18333,8	21700
Введення в експлуатацію загальної площі житла	тис.м ²	487,3	600
Забезпечення населення житлом, на одну особу загальної площі	м ²	18,2	20,7
9. Місто щасливого дитинства			
Кількість місць у дошкільних навчальних закладах	тис. місць	15,3	25,2
Завантаженість дошкільних навчальних закладів	дітей на 100 місць	157	100-110
Частка дітей шкільного віку, що займаються у позашкільних навчальних закладах	%	29,4	37,3

Показник	Одиниця виміру	Значення показника у 2011 році	Прогнозне значення показника у 2022 році
Кількість учнів – переможців Всеукраїнських та міжнародних олімпіад	осіб	8	12
Кількість дитячих ігрових майданчиків	од.	764	919
<i>10. Місто сильне своєю громадою, яка піклується про кожного одесита</i>			
Кількість органів самоорганізації населення	од.	30	95
Кількість одержувачів соціальних послуг за рахунок бюджету міста	тис. осіб	11,6	52,6

* ціни 2011 року

Список використаної літератури

1. Кучеренко В.Р., Андрейченко А.В., Грінченко Р.В., Карпов В.А. Аналіз ринкової кон'юнктури: навчальний посібник /В.Р. Кучеренко, А.В. Андрейченко, Р.В. Грінченко, В.А. Карпов – Одеса: ОНЕУ, 2014. – 344 с., с.37
2. Solow R.M. A Contribution to the Theory of Economic Growth // Quarterly Journal of Economics. - 1956. - №70. - P.65–94.
3. Фридман М. Основы монетаризма. — М.: ТЕИС, 2002.
4. Блауг М. Домар, Евсей Д. // 100 великих экономистов после Кейнса = Great Economists since Keynes: An introduction to the lives & works of one hundred great economists of the past. — СПб.: Экономикс, 2009. — С. 97-99. — 384 с. — (Библиотека «Экономической школы», вып. 42). [ISBN 978-5-903816-03-3](#).
5. Кучеренко В.Р., Карпов В.А. Маркетинг: прогнозування кон'юнктури ринку, К.: Знання, 2001, С. 13
6. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер. - М.: "Прогрес", 1982 – 545 с.
7. Кузик Б.Н., Кушлин В.І., Яковець Ю.В. Прогнозування, стратегічне планування та національне програмування: Підручник. - Москва: Економіка. - 604 с.
8. Александрова К. М. Моделювання соціально-економічного розвитку регіону (на прикладі Сумської області) : монографія. – Х. : ВД «Інжек», 2012. – 160 с.
9. Сценарные модели сбалансированного социально-экономического развития регионов : монография / под ред. Т. С. Клебановой, О. В. Мозенкова. - Бердянск : Издатель Ткачук А. В., 2013. - 328 с.
10. Гурьянова Л. С. Сценарное прогнозирование динамики социально-экономического развития регионов БІЗНЕСІНФОРМ № 11 '2012
11. М.І.Зверяков, А.І.Ковальов, О.М.Муратов та інш. Стратегія економічного та соціального розвитку Одеської області до 2020 року.- Од.: «Астропринт», 2012

12. Винницький Б. Моніторинг та оцінювання стратегій і програм регіонального розвитку в Україні / Б. Винницький, М. Лендєл, Ю. Ратейчак. – К.: В-во «К.І.С.», 2007. – 120 с.
13. Стеценко Т. О. Аналіз регіональної економіки / Т. О. Стеценко. – К.: КНЕУ, 2002. – 116 с.
14. Карпов В.А. Кон'юнктурні та маркетингові дослідження реалістичності пріоритетних напрямків соціально-економічного розвитку Одеської області на період до 2020 року. – [Електронний ресурс], режим доступу: http://galerejvremeni.ucoz.ru/load/konjunktura/metodicheskaja_literatura_po_kr/kon_3_9_junkturni_ta_marketingovi_doslidzhennja_realistichnosti_prioritetnikh_naprjamkiv_s_ocialno_ekonomichnogo_rozvitku_odeskoji_oblasti_na_period_do/4-1-0-94
15. Карпов В.А. Спектральний і гармонійний аналіз циклічності макроекономічного розвитку України. //Вісник соціально-економічних досліджень ОДЕУ, № 2(49) ч. 2, 2013, с. 154-160
17. Малый бизнес по-японски [Электронный ресурс] / Портал бізнес-планов и руководств для малого бизнеса. – Режим доступа к матер.: http://www.openbusiness.ru/html_euro/Japan_open6.htm
18. Михеев И.Н. Критерии отнесения предприятий к субъектам малого предпринимательства (малым предприятиям) [Электронный ресурс] / Деловая пресса. – Режим доступа: http://www.businesspress.ru/newspaper/article_mld_2_ald_2409.html.
19. Парсяк В. Проблеми малого бізнесу / В. Парсяк, М. Журавльова // Економіка України. – 2000.–№4. – С. 83-86.
20. Питання впровадження в Україні принципів Європейської хартії малих підприємств: Указ Президента України № 603/2008 від 2 липня 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua).
21. Податковий Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI: станом на 5.09.2012 р. [Електронний ресурс]/ Верховна Рада України. – Режим доступу до матер.: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-vi>.

22. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань регулювання підприємницької діяльності: Закон України № 526-VI від 18 вересня 2008 р.
23. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності: Закон України від 04.11.2011 р. № 4014-VI
24. Про державну підтримку малого підприємництва // Закон України ”від 19.10.2000 р. № 2063-III: станом на 19.04.0212 р.
25. Про державну програму економічного і соціального розвитку України на 2010 рік: Закон України //Урядовий кур’єр. – 20.07.2010. – № 137. – С.24.
26. Про деякі заходи з регулювання підприємницької діяльності: Указ Президента України № 817/98 від 23 липня 1998 р.
27. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку України до 2015 року // Постанова КМУ від 21.07.2006 № 1001 [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України. – Режим доступу до матер.: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1001-2006->
28. Про затвердження плану із впровадження в Україні принципів Європейської хартії для малих підприємств на друге півріччя 2008р. -2009рік: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1245-р від 17 вересня 2008р.
29. Про заходи забезпечення підтримки та подальшого розвитку підприємницької діяльності: Указ Президента України № 906 від 15 липня 2000р
30. Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні // Закон України від 21.12.2000 № 2157-III: за станом на 17.05.2012 [Електронний ресурс] / Верховна Ради України. – Режим доступу до матер.: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2157-iii>
31. Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні: Закон України № 2157-III від 21 грудня 2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua).
32. [Про підприємства в Україні](#) // Закон України від 27.03.1991 № 887-XII.

33. Про ратифікацію Угоди про підтримку і розвиток малого підприємництва в державах – учасниках СНД: Закон України № 997-747 від 17 січня 1997 р.
34. Про реформування системи державної підтримки підприємництва: Указ Президента України № 226/65 від 15 березня 1995 р.
35. Про розвиток і державну підтримку малого та середнього підприємництва в Україні: Закон України № 4618-VI від 22 березня 2012р.
36. Про сплату внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування фізичними особами – суб'єктами підприємницької діяльності, які обрали особливий спосіб оподаткування: Постанова Кабінету Міністрів № 366 від 14 квітня 2009 р.
37. Про сприяння підготовці управлінських кадрів для сфери підприємництва: Указ Президента України № 849/2000 від 3 липня 2000 р.
38. Про усунення обмежень, що стримують розвиток підприємницької діяльності: Указ Президента України № 79/98 від 3 лютого 1998 р.
39. Про утворення Державного комітету України з питань розвитку підприємництва: Указ Президента України № 737/97 від 29 липня 1997 р.
40. Програма державної підтримки підприємництва в Україні: Постанова Кабінету Міністрів України № 201 від 17 березня 1993 р.
41. Програма розвитку малого підприємництва в Україні на 1997-1998 роки: Постанова Кабінету Міністрів України № 86 від 29 січня 1997р.
42. Розвиток малого підприємництва в Одеській області: Економічна доповідь / За ред. Л.Е. Котвицької. - Одеса: Головне управління статистики в Одеській області, 2012. – 33 с.
43. Слав'юк Р. А. Фінанси підприємств: навчальний посібник / Р. А. Слав'юк. – Київ: «Центр навчальної літератури», 2004. – 460 с.
44. Спиридонова А.С. Государственное регулирование и поддержка развития малого предпринимательства / А.С. Спиридонова. – М.: Хоружевский А.И., 2008. – 56 с.
45. Статистичний щорічник України за 2010 рік / За ред. О.Г. Осауленко. - К.: Державний комітет статистики України, 2011. – 560 с.

46. Стратегічні виклики ХХІ століття суспільству та економіці України: в Т.3: Конкурентоспроможність української економіки / [за ред. акад. НАН України В. М. Гейця, акад. НАН України В. П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б. Є. Кваснюка]. – К.: Фенікс, 2007. – 556 с.
47. Уманець Т.В. Активізація розвитку малого підприємництва як ознака формування середнього класу / Т.В. Уманець // Вісник ДонНУ: Наук. журнал. – Серія „Економіка і право”. – Т. 2. - Донецьк: ДонНУ, 2010. – С. 145-152.
48. Уманець Т.В. Оцінка регіонального економічного розвитку України: теорія і практика: Монографія / Т.В. Уманець, О.В. Лучакова, К.М. Косьміна. – Донецьк: „ВІК”, 2010. – 476 с.
49. Уманець Т.В. Розвиток малого підприємництва в Одеській області: Економічна доповідь / Т. В. Уманець, О.В. Лучакова, Н.П. Кузьміна, О.М. Клименко. - Одеса: Головне управління статистики в Одеській області, 2010. – 50 с.
50. Утворення Державного комітету України із сприяння малим підприємствам і підприємництву: Постанова Кабінету Міністрів України №12 від 24 травня 1991 р.
51. Шабранська Н. Мале підприємництво в системі економіки [Електронний ресурс] / Персонал: журнал інтелектуальної освіти. – 2006. – № 5. – Режим доступу до матер.: <http://personal.in.ua/article.php?ida=287>
52. Шпак В. І. Розвиток малого підприємництва в Україні (на прикладі Української видавничо-поліграфічної компанії „Експрес-Обява ”): наук. вид. – [3-тє вид., стереотип.] / В. І. Шпак. – К.: МАУП, 2004. – 128 с.
53. Шурус А. Субъекты малого предпринимательства и система его государственной поддержки / А. Шурус // Российский экономический журнал. – 1996. – № 5-6. – С.65-76.
54. Щукін О. І. Організаційно-економічний механізм управління підприємствами малого і середнього бізнесу 2003 года. // автореф. дис.на здобуття наук. ступеня

канд. екон. наук: спец. 08.02.03 "Організація управління, планування і регулювання економікою" / О. І. Щукін. – Д., 2003. – 24 с.

55. Brooksbank R. Defining the Small Business: A New Classification of Company Size / R. Brooksbank // Entrepreneurship and Regional Development. – 1991. – No 3. – p. 17-31.

56. Gibb A. A. Small business management in the New Europe / Ed. by A. A. Gibb, M. Rebernik. – Maribor: Ekon. inst, 1994. – 750 p.

57. The effect of corporate taxes on investment and entrepreneurship. Working paper 13756 [Електронний ресурс] / [Djankov S., Ganser T., McLiesh C., Ramalho R., Shleifer A.] // National Bureau of Economic Research, 2008. URL. – Режим доступу до матер.: <http://www.nber.org/papers/w13756> (дата звернення: 01.10.2008).